J. SLIS, 13(2): 123-140, Summer 2021

ISSN: 2008-5222
slis.scu.ac.ir

Shahid Chamran University of Ahvaz

Journal of Studies in Library and Information Science
(*JSLIS*)

10.22055/slis.2019.25273.1463

Research Paper

# Identification of Plsek's creativity model elements in the literature of age group "B" children

Fatemeh Sadat Mirhosseini Niri[1], Ahmad Zandvanian[2*], Maryam Kian[3]

1. M. A. of Educational Research, Yazd University, Yazd, Iran
2. Assistant Professor, Department of Education, Yazd University, Yazd, Iran
3. Assistant Professor, Department of Education of Yazd University & Agent in Farhangian University of Alborz

**Article Info.**

**Received**: 2020/05/23 **Accepted**: 2021/05/20

## Abstract

**Background and Objectives:** Fostering wisdom and intelligence, reflective thinking and creativity reinforcement is always one of the main goals of any educational system. In order to achieve these goals, in addition of the formal school curriculum, extracurricular activities and children's literature are effective. Children's literature, while broadly applicable, can be seen as a kind of educational tool for achieving educational goals. Through understanding the literature, children can better understand different life issues and visualize the different ways to face them. Each story shows them facing a problem or difficulty and finding an enterprising solution. Because children`s literature is ever changing, it provides countless opportunities for discovery, creativity, and problem solving. Childhood is the peak time to nurture children's creativity, especially imagination. Einstein said, "Imagination is more important than knowledge." Imagination is one of four elements in Plsek's creativity model. According to Piaget theory, children in age group "B", from the age of 7 to 11, are in the period of concrete operational stage, as well as, in the period of primary school. Therefore, the purpose of this study was to identify the elements of Plsek's creativity model in the story books of age group “B” children in Yazd city in Iran. Paul Plsek has boiled creative thinking cycle down to four phases: preparation, imagination, development, and action. Plsek's creativity model includes components: attracting attention, targeted observation, concept extraction, flexibility, magnification, minimization, inverting, substitution, composition, attention to detail, reinforcement, evaluation and implementation in action.

**Methodology:** Descriptive-survey method and content analysis were used. The statistical population consisted of all boy and girl students of the first, second and third grade elementary schools (age group B) in the academic year of 2017-2018 (12933 students), of which 1000 samples were selected using cluster random sampling. In the first step, using a quantitative questionnaire a sample of thousands of students was asked to rate their favorite books. Then, using descriptive statistical

methods, and SPSS 23 software, twenty of the most popular books were identified and their frequency was determined. The research tools included a researcher-made questionnaire and the Plsek creativity checklist. With Plsek creativity checklist, we analyzed the quantitative and qualitative content of fiction books.

**Findings:** The findings showed that the most readable fiction books among children, including Snowy White, Cinderella, Shengol-Mangol-Habe Angour, red riding hood, good stories for good kids, Hassani as a wise boy, girl selling matches, a sleeping beauty, magical pumpkin, marine fairy, beetle house, biography of Imam Ali, an ugly duckling, biography of The Prophet Muhammad, the stories of the grandmother's night, biography of Imam Hussein, biography of Imam Musa Kazem, human to the size of a fingernail, Alice in the Land of Wonders, biography of Hazrat Fatemeh. The findings showed that the "snowy white" has the highest frequency of studying among children, and "Hazrat-e- Fatemeh" has the lowest frequency. The results showed that, among the components of the Plsek creativity model, the component of "attention" has been used in all the books, but some other components, such as "concept extraction" and "inverting" has been less considered. Unfortunately, the "reinforcement" component is not absolutely used. In summary, the storybook " good stories for good kids " has the highest frequency of components of the Plsek creativity model. In general, in story books, the element "nutrition of fantasy" is considered in order to pave the way for the growth of child's imagination, and the need to pay more attention to other neglected elements of creativity in these books seems necessary.

**Discussion:** Children, reading and creativity are three beads to link together to form the chain. Today's children and adolescent`s need to be able to do more than score well on tests, but they must be creative thinkers and problem solvers. Teaching creativity is, of course, not something that can be done directly. Instead, creativity and creative problem solving must be fostered, encouraged, not "taught". Teachers and parents can do a lot to foster creativity in children. Obviously, children literature can inspire creativity in them. In the present study, we tried to show how many components of the Plsek creativity model were observed in children's story books.

**Keywords:** *children's literature, story book, Plsek creativity model, content analysis method.*

***Corresponding author:**
Email: azand2000@gmail.com

**How to Cite:**
Mirhosseini Niri, F. Zandvanian, A., Kian, M. (2021). Identification of Plsek's creativity model elements in the literature of age group "B" children, using content analysis. *Journal of Studies in Library and Information Science*, 13(2): 123-140.

فصلنامه
مطالعات کتابداری و علم اطلاعات. سال سیزدهم، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۰

مقاله پژوهشی

# شناسایی مؤلفه های الگوی خلاقیت پلسک در ادبیات کودکان گروه سنی "ب"

فاطمه سادات میرحسینی نیری[۱]، احمد زندوانیان[۲*]، مریم کیان[۳]

۱.کارشناس ارشد علوم تربیتی گرایش تحقیقات آموزشی، دانشگاه یزد، یزد، ایران
۲.استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه یزد، یزد، ایران
۳. استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه یزد، مامور در دانشگاه فرهنگیان استان البرز

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۳/۰۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۲/۳۰

## چکیده

**هدف**: هدف پژوهش حاضر شناسایی مؤلفه های الگوی خلاقیت پلسک در کتاب‌های داستانی کودکان گروه سنی "ب" در شهر یزد تعیین شد.

**روش‌شناسی:** از روش توصیفی- پیمایشی و تحلیل محتوا استفاده شد. جامعه آماری شامل تمامی دانش آموزان دختر و پسر پایه های اول، دوم و سوم ابتدایی (گروه سنی ب) در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ بودند (۱۲۹۳۳ نفر) که از این تعداد، نمونه ای ۱۰۰۰ نفری به روش نمونه گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شد. سپس پرخواننده‌ترین کتاب های کودکان از طریق نظرسنجی از این افراد استخراج شد که در نهایت، بیست کتاب داستان را شامل شد. ابزارهای پژوهش شامل پرسشنامه محقق ساخته و چک‌لیست خلاقیت پلسک بود.

**یافته‌ها:** یافته ها نشان داد که داستان «سفیدبرفی» دارای بالاترین میزان فراوانی مطالعه در بین کودکان، و «زندگی‌نامه‌ی حضرت فاطمه (س)» دارای پایین‌ترین میزان فراوانی مطالعه در میان کودکان است. همچنین در متن کتاب‌های داستانی شناسایی شده، از میان مؤلفه‌های الگوی خلاقیت پلسک، مؤلفه‌ی «جلب‌توجه» در تمامی کتاب‌ها به‌کار گرفته شده است ولی برخی مؤلفه‌های دیگر مانند «کوچک‌نمایی» و «معکوس‌سازی» کمتر مورد توجه بوده است. به علاوه، در کتاب‌های داستانی یاد شده، مؤلفه‌ی «تقویت» مطلقاً استفاده نشده است.

**نتیجه‌گیری:** در مجموع، در کتاب‌های داستانی، به عنصر «تغذیه خیال» در راستای زمینه‌سازی رشد تخیل کودک توجه شده و لزوم توجه بیشتر به سایر عناصر مغفول خلاقیت در کتاب¬های یاد شده، ضروری به نظر می‌رسد.

**کلیدواژه‌ها:** *ادبیات کودکان، کتاب¬ داستان، الگوی خلاقیت پلسک، روش پژوهش تحلیل محتوا.*

**نویسنده مسئول***
**ایمیل:** azand2000@gmail.com

**استناد به این مقاله:**
میرحسینی نیری، فاطمه سادات، زندوانیان، احمد، کیان، مریم (۱۴۰۰). شناسایی مؤلفه های الگوی خلاقیت پلسک در ادبیات کودکان گروه سنی "ب". *مطالعات کتابداری و علم اطلاعات،۱۳(۲): ۱۲۳-۱۴۰*

## مقدمه و بیان مسئله

یکی از ویژگی‌های متمایزکننده ادبیات کودکان از ادبیات بزرگ‌سال این است که ادبیات کودکان مستقیماً گروه خاصی از کودکان را مورد خطاب قرار می‌دهد، درحالی‌که، ادبیات بزرگ‌سال به‌طور خاص برای گروه ویژه‌ای از مخاطبان نوشته نمی‌شود بلکه می‌تواند گستره وسیعی از مخاطبان را جذب خود کند (Shavit, 1986). از سوی دیگر، ادبیات کودکان شامل تلاش‌های هنرمندانه‌ای است که با برانگیختن ذوق و علاقه‌ی کودک، برای هدایت او به‌سوی مسیر رشد صورت می‌گیرد. این‌گونه ادبیات از زبان و شیوه‌ای مناسب با فهم کودک استفاده می‌کند و شامل شعر، نمایش و داستان می‌شود. جامع‌ترین گروه‌بندی خواندنی‌های کودکان، صرف‌نظر از شکل نوشته و گروه‌های سنی خوانندگان، را می‌توان ازلحاظ موضوع به سه دسته کلی داستان، غیرداستان (نمایش‌نامه) و شعر دسته‌بندی کرد(Hejazi, 2007). در این پژوهش نمونه‌های مورد نظر فقط از بین کتاب‌های داستان استخراج شد.

امروزه در بسیاری از کشورها برای آموزش مطالب علمی و فلسفی به کودکان از قصه‌گویی و قصه‌خوانی استفاده می کنند. کتاب آسمانی قرآن نیز برای انتقال آموزه‌های خود از داستان استفاده کرده به‌طوری‌که بیش از سه‌چهارم قرآن را قصّه‌ها تشکیل می‌دهند. نظام آموزشی اسلام، کودک را نه به سبب ضعف‌ها و قوت‌هایش، بلکه به‌عنوان موجودی که از آفرینش وی هدفی وجود دارد، موردتوجه قرار می‌دهد (Yearbook of Children & Adolescents Literature, 1998).

در این میان، ادبیات کودکان نیز در جهت رشد و تعالی کودک و رسیدن به هدف نهایی آفرینش مورد توجه است و بی شک یکی از زیباترین ویژگی‌های انسان، قدرت آفرینندگی (خلاقیت) اوست. به کمک این ویژگی است که انسان می‌تواند توانایی‌های خود را شکوفا سازد. به گفته‌ی اندرسن(Anderson) ، خلاقیت در کودکان امری همگانی است، در حالی که در بین بزرگسالان کمتر وجود دارد(Khanzadeh, 1985). خلاقیت یک فرآیند ذهنی است، فرآیندی که در نتیجه‌ی آن یک اثر جدید، ایده یا چیزی نو و متفاوت (کلامی یا ملموس) تولید می‌شود. به نظر استرنبرگ (Sternberg, 1989) خلاقیت ترکیبی از ابتکار، انعطاف‌پذیری و حساسیت در برابر دیدگاه‌های گوناگون است تا فرد بتواند به صورت متفاوت و مولدی بیندیشد که حاصل آن رضایت شخصی و خشنودی دیگران باشد(Shokrkon et al, 2003). از مدل‌هایی مانند مدل کوبرگ و بگنال (Kuberg & Begnal model) و مدل پلسک (Plsek model) جهت آموزش خلاقیت استفاده می‌شود.

استفاده از کتاب یکی از مؤثرترین ابزارهای تربیت کودک و آموزش مهارت‌های مختلف زندگی به او است. کتاب‌ها، علاوه بر سرگرمی و پر کردن اوقات فراغت کودکان، اطلاعات و دانش را منتقل می‌کنند(Shahrudy, 2009). در این میان، «قصّه» و «داستان» از اولین سال‌های زندگی با انسان همراه‌اند و درک داستان یکی از مقدماتی‌ترین استعدادهایی است که در ذهن کودک شکوفا می‌شود. درواقع «داستان» با بهره‌گیری از ساختاری منسجم، به شرح واقعه یا مجموعه‌ای از حوادث تخیلی پرداخته، تجربه‌ای را با کودک به اشتراک گذاشته و با پیدایش سؤالاتی در ذهن، کودک را به تفکر وامی‌دارد(Rajabi, 2012). داستان‌ها از علائق کودکان محسوب می‌شوند وعلاوه بر کنش متقابلی که برای هر خواننده و شنونده لازم می‌شود، کودک را با استفاده از روش‌های مختلف، اجتماعی می‌کنند. داستان‌ها فرهنگ را به کودک انتقال داده و وی را در الگوهای تأییدشده‌ی فرهنگی مبنی بر ارزش‌ها و رویکردها، اجتماعی می‌سازد. همچنین قادرند این کار را به‌طور آشکار یا پنهان انجام دهند و درعین‌حال، پیغام‌های قابل‌تحسین و اسفناک را منتقل کنند (Karimi, 2010).

از سوی دیگر، دوره کودکی اساسی‌ترین دوره رشد و پرورش شخصیت، احساس و اندیشه در انسان است. توانایی ذهنی کودکان همگام با افزایش سنی آن‌ها رشد و توسعه می‌یابد. در این فرآیند کودک داده‌های محیطی را درونی سازی کرده و متناسب با آن برای سازش با موقعیت‌های جدید تغییراتی در طرح‌واره‌ها به وجود می‌آورد تا به تعادل دست یابد، همچنین تأثیرپذیری کودکان از داستان به حدّی است که حتی می‌تواند موجب تغییر یا تکوین جهان‌بینی آن‌ها شود (Hakimi, 2000).

با توجه به مطالب فوق، پژوهش حاضر تلاش دارد تا مؤلفه‌های الگوی خلاقیت پلسک موجود در کتاب‌های داستانی کودکان گروه سنی «ب» را مورد بررسی قرار دهد. مطابق دیدگاه پیاژه، کودکان گروه سنی «ب» در دورهٔ عملیات عینی ۷ تا ۱۱ سالگی، یعنی سال‌های آغاز دبستان هستند. در این دوره کودک به سطحی از فعالیت ذهنی می‌رسد که می‌تواند محدودیت‌های دورهٔ قبل، مانند خودمیان بینی و خودمحوری را پشت سر گذارد. کودک برای تأیید نظرات خود به دیدگاه‌های دیگران توجه می‌کند و از زبان برای برقراری ارتباط و مبادلهٔ اطلاعات استفاده می‌کند (Wadsworth,1999).

متأسفانه در اکثر مواقع زمانی که سخن از شناخت کودک و تربیت او به میان می‌آید هر فردی وی را از دیدگاه خود می‌نگرد و او را در دیدگاه خوش‌بینانه با دوران کودکی خود مقایسه می‌کند؛ اما باید بدانیم که کودکان مینیاتور یا کوچک‌شده‌ی بزرگ‌سالان نیستند، بلکه افرادی هستند یگانه، مستقل و بی‌مانند که نیازها، امیال و استعدادهای خاص خود را دارند (Hejazi, 2007).

از سوی دیگر، بررسی ادبیات کودکان در ایران نشان می‌دهد که در مجموعه ادبیات کودکان علاوه بر پیام‌ها و ارزش‌هایی که آگاهانه توسط مسئولان و متفکران به کودکان منتقل می‌شود، ارزش‌ها و پیام‌های دیگری نیز به‌طور نا آشکار که مدنظر برنامه‌ریزان نبوده‌اند، توسط کودکان دریافت می‌گردد که به‌طور ناخواسته همانند دیگر پیام‌ها بر شکل‌گیری رفتار، نگرش و تفکر مخاطبان اثر می‌گذارد. مسئله اینجاست که این پیام‌های آشکار و ناآشکار چه مواردی هستند و چگونه در قالب آموزش‌های به ویژه غیرمستقیم، به کودکان انتقال داده می‌شوند. همچنین ازآنجایی‌که در عصر حاضر کودکان برای رویارویی با تحولات شگفت‌انگیز هزاره سوم میلادی باید مهارت‌های تفکر انتقادی و خلاق خود را به‌منظور تصمیم‌گیری مناسب و حل مسائل پیچیده‌ی جامعه بهبود بخشند، باید مهارت‌های پژوهش، حل مسئله و روحیه جست‌وجو را در خود افزایش دهند. روشن است که باید زمینه‌ای فراهم شود تا به رشد و پرورش خلاقیت و نوآوری و استفاده صحیح و جهت‌دار از این استعداد و توانایی کمک کند (Daykin et al, 2007). درمجموع پژوهش حاضر قصد دارد ابتدا در قالب یک پیمایش، پرطرفدارترین و پرخواننده‌ترین کتاب‌ها را توسط کودکان گروه سنی (ب) شناسایی کند. مزیت این کار این است که کتاب‌هایی انتخاب می‌شوند که پژوهشگران یا کتابداران معرفی نکرده‌اند، بلکه کتاب‌هایی است که خود کودکان به آنان علاقه‌مند هستند و این سبب می‌شود که شناخت بیشتری از علاقه‌مندی‌های داستانی کودکان به دست آید و درنهایت با استفاده از الگوی خلاقیت پلسک (که شامل مؤلفه‌های جلب‌توجه، مشاهده‌ی هدفمند، استخراج مفاهیم، انعطاف‌پذیری، بزرگ‌نمایی، کوچک‌نمایی، معکوس‌سازی، جایگزینی، ترکیب، توجه به جزئیات، تقویت، ارزشیابی و به‌کارگیری در عمل است)، به تحلیل محتوای کمّی و کیفی پرخواننده‌ترین کتاب‌های داستان از نظر کودکان بپردازد. درمجموع، سؤال‌های اصلی پژوهش حاضر که مورد بررسی قرار خواهند گرفت، به شرح ذیل است:

۱- پرخواننده‌ترین کتاب‌های داستانی کودکان در گروه سنی (ب) کدامند؟

۲- به چه میزان الگوی خلاقیت پلسک در پرطرفدارترین کتاب‌های کودکان گروه سنی (ب) مورد توجه قرار گرفته است؟

## پیشینه پژوهش

در زمینه موضوع پژوهش حاضر، مطالعاتی انجام شده است. برای مثال، ثناگوراد (Sanagoo Rad, 1975) پس از مطالعه ۳۵ داستان تألیفی از آثار کانون پرورش فکری دریافت که مفاهیمی چون استیلاگری، تعقل و شناخت و خانواده با بیشترین و مقولاتی چون تفاوت‌های جنسی، بیان تعلقات جنسی و جبرگرایی با کمترین بسامد در داستان‌های کودکان ظاهر شده‌اند.

چیذری (Chizari, 1992) با تحلیل محتوای ۷۰ عنوان از انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان دریافت که مبحث ایمان و موضوعات مرتبط با آن اعم از وجود خداوند یکتا، ایمان به روز جزا، اطاعت از دستورات خدا و رسول (ص) و بازگشت به‌سوی خدا از پراستنادترین مفاهیم دینی کتاب‌های کودک بودند.

ستاری(Satari, 1998) در بررسی مفاهیم اجتماعی داستان‌های کودکان و نوجوان بین سال‌های ۶۷- ۱۳۵۸ به روش تحلیل محتوا دریافت اخلاق و تربیت و رفتارهای اجتماعی با ٪۲۸، خانواده ٪۲۶، گروه‌های شغلی ٪۱۷، روندهای اجتماعی ٪۱۳، اماکن اجتماعی٪۸ و مشکلات اجتماعی ٪۵، بیشتر مورد توجه قرار گرفته است.

گرانپایه (Geranpayeh, 2001) ۷۲ قصّه از انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، را ازنظر شکل، مورد مطالعه قرار داد. او دریافت که تمامی قصّه‌ها به‌جز ۲ مورد معطوف به پیام بوده و در ۳۱ قصّه پیام به‌صورت مستقیم و در ۴۱ قصّه، پیام به‌صورت غیرمستقیم مطرح شده بود و از حیث نوعی ۴۳ قصّه واقع‌گرا، ۱۹ قصّه تخیلی و ۱۰ قصّه عاطفی بودند.

حسینی نثار (Hussaini Nesar, 2000) در بررسی موضوعات انقلاب اسلامی در داستان‌های کودکان دریافت که موضوع تظاهرات ۳۹ بار، دستگیری ۱۵ بار، اعلامیه‌ها و شهادت ۱۴ بار و شعارنویسی ۱۲ بار در رده‌های برتر قرار داشتند.

امین دهقان و مهری (Amin Dehghan & Mehri, 2003) در تحلیل و سنجش اثرات داستان‌های کودکان در کاهش چهار مشکل روان‌شناختی، پرخاشگری، اعتمادبه‌نفس پایین و ترس و اندوه دریافتند که اغلب داستان‌ها با هدف کاهش یا درمان مشکلات روان‌شناختی نوشته نشده است؛ بلکه رشد و شکوفایی استعدادها و آموزش و سرگرمی بیشتر موردتوجه بوده است.

قاسمی و جهانی (Ghasemi & Jahani, 2010) دریافتند به‌کارگیری روش‌های جایگزینی، وارونه‌سازی، بزرگ کردن، ترکیب، کوچک‌سازی، وفق دادن و استفاده‌های دیگر، می‌تواند موجب عملکرد بهتر دانش‌آموزان ابتدایی در خلاقیت شود.

رشتچی (Rashtchi, 2012) در بررسی نقش ادبیات داستانی کودکان در رشد تفکر و آموزش فلسفه به کودکان دریافت که داستان‌ها برای رشد تفکر کودک و فلسفه ورزی کودک ابزار مناسبی هستند و برای آموزش فلسفه و آموزش تفکر لزومی ندارد داستان‌هایی خاص تهیه و تدوین شوند و از بسیاری از داستان‌های موجود (به ویژه کتاب‌های داستانی که بیشتر برای کودکان جذابیت دارند) می‌توان به‌منزله‌ی منبعی غنی از پرسش، خلاقیت و حل مسئله بهره جست.

فرزانفر (Farzanfar, 2011) در بررسی فلسفه‌ی دوران کودکی و نقش قصّه در پرورش روحیه‌ی فلسفی کودکان با نگاهی به تاریخ تعلیم و تربیت، ادبیات، فلسفه و روانشناسی، دریافت که به‌طورکلی دو رویکرد حاکم است. رویکرد اول، رویکرد «کودک به‌مثابه‌ی وسیله»، بر ناآگاهی، درخودماندگی، ضعف و گرایش کودکان به غرایز پست اصرار می‌ورزد. رویکرد دوم، رویکرد «کودک به‌مثابه‌ی هدف»، بر آگاهی، روحیه‌ی پرسش‌گری، خلاقیت، معصومیت و تخیل کودک تأکید می‌کند.

ایروانی و مختاری (Iravani & Mokhtari, 2012) در بررسی جایگاه مفاهیم فلسفی در ادبیات داستانی کودک ایران دریافتند که ٪۴۹ آثار به حوزه هستی‌شناسی، ٪۳۹ به ارزش‌شناسی و ٪۱۲ به معرفت‌شناسی پرداخته است، اما در هیچ‌یک از حوزه‌ها، پرداختن به مفاهیم طرح‌شده در داستان‌ها به‌گونه‌ای نبوده که برانگیزنده‌ی قدرت تفکّر و تأمل در مخاطبان باشد.

روشنفکر، رضایی و زارع برمی (Rowshanfekr, et al, 2012) با بررسی کارکرد فعال ادبیات کودک در پی‌ریزی انقلاب مصر (2012) دریافتند که نبیل سلیمان سلیمان خلف (Nabil Suleiman Suleiman Khalaf) با نگارش آثار متعدد در حوزه‌ی ادبیات کودکان، ازجمله داستان «انقلاب کودکان»، به دنبال نهادینه کردن آرمان‌ها و ارزش‌های انسانی همچون حق تعیین سرنوشت، صلح، آزادی، عدالت، امید به آینده‌ای روشن، مبارزه با بیداد، شجاعت و نوع‌دوستی در نسل نوپای مصر است.

میرحسینی، اباذری و معدنی (Mirhossieni, et al, 2013) در تحلیل محتوای تصاویر کتاب‌های داستانی کودکان رده سنی ب و ج دریافتند که کتاب‌های چاپ شده، وضعیت نسبتاً مناسبی در زمینه‌های "توجه به عوامل ظاهری"، "مرتبط بودن تصاویر با نیازهای گروه سنی" و "مرتبط بودن تصاویر با محتوای داستان" داشتند اما به "کیفیت تصاویر" کمتر از بقیه موارد توجه شده بود.

حسام پور و مصلح (Hessampour & Mosleh, 2015) در تحلیل محتوای فلسفی داستان‌های منتخب ادبیات کودکان بر پایه‌ی نظریه‌ی گرت. بی. میتوز دریافتند که آن‌ها ضمن برخورداری از شیوایی و رسایی کلام، قابلیت فهم بالا، توجه به عنصر تخیل و شاعرانگی دارای چندین مؤلفه‌ی فلسفی مهمی مانند مفاهیم اخلاقی، شناخت خود و دیگران (هویت‌یابی)، شباهت و تفاوت، طبقه‌بندی موجودات و بیان ویژگی‌های عرضی و ذاتی هستند که می‌توانند زمینه‌ساز رشد و پرورش فکری کودکان باشند.

مسچیان جورشی(Meschian Jorshi, 2018) در بررسی ادبیات آیینی و چگونگی تاثیرگذاری آن در رشد بینش دینی کودکان و نوجوانان دریافت که نویسندگان ادبیات آیینی بیشتر به موضوعات تکراری و کهنه پرداخته‌اند، در حالی که باید به مضامین تازه و مورد نیاز کودکان پرداخت. روش‌های غیرمستقیم ادبیات دینی (شعر و داستان) با تکیه بر عنصر خلاقیت می‌توانند حامل آموزه‌های تربیتی موثری باشند که می‌توانند به تحول و تحرک آگاهی‌های فرد و تصحیح مسیر زندگی مخاطبان کمک کند.

امینی (Amini, 2018) در تحلیل محتوای کتاب علوم تجربی پایه ششم ابتدایی براساس دیدگاه ویلیام رومی و الگوی خلاقیت پلسک دریافت کتاب مذکور به لحاظ میزان درگیر شدن یادگیرنده با محتوا فعال محسوب می شود اما به لحاظ میزان انطباق با مؤلفه‌های الگوی خلاقیت نیاز به بازنگری دارد.

فاچ (Fuchs, 1984) در «بررسی کتاب‌های کودکان و نوجوانان که میان سال‌های ۱۹۶۰ تا ۱۹۸۰ تألیف شده‌اند»، دریافت که کتاب‌های کودکان در سطح بالایی به اخلاقی بودن و یاددادن چگونگی برخورد با مشکلات گرایش دارند.

لیو ینگ (Liu Ying, 1995) در تحلیل محتوای ۳۴ اثر معاصر از قصه‌های تاریخی و واقعی که شخصیت‌های چینی را برای دانش‌آموزان پایه‌های دوّم تا نهم ایالات‌متحده ارایه می دهند دریافت تصویری که آمریکایی‌ها از خواندن این قصّه‌ها کسب می‌کنند بیش‌تر از قسمت‌های شمالی و جنوبی چین در اوایل قرن بیستم است که دربردارنده‌ی ویرانی، آشوب، دزدی، گدایی و فقر است.

خلیفه (Khalifeh, 2005) در پژوهش "تحلیل محتوای تصاویر کتاب‌های برنده‌ی جایزه‌ی کورتا اسکات کینگ در دانشگاه ویرجینیا (Coretta Scott King) از سال ۱۹۷۴تا ۲۰۰۴" دریافت که تصاویر و متن کتاب‌ها، رساننده‌ی مفهوم و پیام داستان

بودند، بیشتر تصاویر این کتاب‌ها چهره‌ی شخصیت‌های مقدس و مهم آفریقایی- آمریکایی را دربر داشتند، و تصاویر این کتاب‌ها چشم‌اندازی از فرهنگ بومی آفریقایی - آمریکایی بودند.

دنکووا (Denkova, 2011) با بررسی آموزش محیط‌زیست در ادبیات مقدونی برای کودکان و نوجوانان به‌عنوان یک راه انسانی برای شخصیت کودکان دریافت که ادبیات کودکان می‌تواند به ایجاد و پرورش احساسات انسانی در آن‌ها کمک کند.

آیگول آیگون و اویاآباچی (Aygul Aygun & Oya Abaci) با بررسی کتاب‌های داستان مصوّر بین سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۱۳ در ترکیه که برای گروه سنی ۸-۴ منتشر شده بود دریافتند زمانی که کتاب تصویری را وارد زندگی کودک کنیم بسیاری از چیزها ازجمله: معنی دادن به زندگی، مفاهیم یادگیری، به دست آوردن دانش و تجربه در مورد زندگی و کسب قوانین اجتماعی و رفتار تغییر می‌کند. چون کودکان توان درک داستان خوانده‌شده توسط بزرگ‌سالان را ندارند علاوه بر ادراک شنوایی، باید به ادراک بصری از طریق تصاویر متکی شوند. پس انتخاب تصویر بصری باید با توجه به ویژگی‌های رشدی کودکان صورت گیرد.

ویوریل استَن (Viorela Stan, 2015) با بررسی اهمیت ادبیات در پیشرفت و رشد شخصی دانش‌آموزان مدارس ابتدایی رومانی دریافت که روند مدرن در آموزش‌وپرورش یک برنامه درسی را توصیه می‌کند که در آن زبان، فرهنگ و ادبیات به‌عنوان یک کل مداوم آموزش داده می‌شود. دیدگاه معاصر از نقش ادبیات، این مفهوم را تقویت می‌کند که در شروع می‌توان از متون ادبی برای تدریس زبان استفاده کرد که شامل ارائه اطلاعات فرهنگی معتبر، کمک به مهارت‌های تفکر انتقادی و تأکید بر سنت‌های تاریخی و ادبی است که نه‌تنها باعث رشد توانایی‌های زبان می‌شود، بلکه به تحقق شخصیت کودکان نیز کمک می‌کند.

شاو(Shao, 2018) در بررسی اهمیت آموزش خلاقیت و محدودیت‌های آموزش علمی در کشور چین دریافت که هر چند آموزش و پرورش خلاق، به عنوان استراتژی اصلی آموزش در چین معرفی شده است، ولی دستورالعمل‌های مشخص کتاب ها، معلمان را مجبور می‌سازد تا نتوانند به اجرای مدل‌های جدید بپردازند، در نتیجه خلاقیت‌محوری دانش‌آموزان ضعیف می شود.

## روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر ازلحاظ هدف، کاربردی و به لحاظ رویکرد، کمّی و کیفی است. برای پاسخ به سؤال اول پژوهش، از روش توصیفی- پیمایشی و در سؤال دوم، از روش تحلیل محتوا استفاده شده است.

جامعه‌ی آماری شامل تمامی دانش‌آموزان دختر و پسر پایه‌ی اول، دوم و سوم ابتدایی (گروه سنی ب) در سال تحصیلی ۱۳۹۵-۹۶ مدارس عادی شهر یزد با ۱۲۹۳۳ دانش‌آموز است که تعداد ۶۷۳۲ نفر دختر و ۶۲۰۱ نفر پسر هستند. حجم نمونه در پژوهش حاضر بر اساس جدول مورگان و کرجسی باید ۲۸۹ نفر باشد، امّا ازآنجایی‌که دانش‌آموزان صرفاً باید نام پنج کتاب داستان را که مطالعه کرده بودند می‌نوشتند و تعداد کتابهای داستان گروه سنی ب بسیار متنوع است تعداد ۱۰۰۰ دانش‌آموز دختر و پسر پایه‌ی اول، دوم و سوم ابتدایی(گروه سنی ب) به صورت تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند. سپس از جامعه اول، جامعه دوم یعنی پرخواننده‌ترین کتاب‌ها که شامل ۲۰ کتاب داستان بود استخراج شد و ۲۰ کتاب مورد تحلیل محتوا قرار گرفت.

ابزار مورد استفاده شامل یک پرسشنامه محقق ساخته و یک چک لیست بود. پرسشنامه راجع به اینکه دانش‌آموزان چه کتاب‌های داستانی را مطالعه کرده‌اند و یا به‌عبارت‌دیگر به آن علاقه‌مند هستند که به‌صورت کارت کوچکی طراحی شده بود و از دانش‌آموزان خواسته شد تا ۵ کتاب داستانی را که تاکنون مطالعه کرده‌اند و یا به آن علاقه‌مند هستند یادداشت کنند.

دیگری چک‌لیست خلاقیت پلسک بود که با استفاده از تعاریف مؤلفه‌های موجود در آن به تحلیل محتوای متن ۲۰ کتاب داستان پرداختیم که پرخواننده‌ترین کتاب‌های انتخاب شده توسط کودکان بودند.

الگوی خلاقیت پلسک، مدلی است چهارمرحله‌ای شامل آمادگی، تخیل، توسعه و کاربرد. این الگو حاوی مؤلفه‌هایی است برای تدوین و سازمان‌دهی محتوای آموزشی اثربخش به‌منظور رشد و بهسازی خلاقیت در یادگیرندگان. مؤلفه‌های پیشنهادی عبارت‌اند از: جلب‌توجه، مشاهده‌ی هدفمند، استخراج مفاهیم؛ انعطاف‌پذیری، کوچک‌نمایی، بزرگ‌نمایی، جایگزینی، معکوس‌سازی، ترکیب، توجه به جزئیات و تقویت؛ ارزشیابی؛ به‌کارگیری در عمل (Plsek, 1997, cited from Kaveh, & Hedayati, 2017). تحلیل داده‌ها، با روش‌های آمار توصیفی نظیر فراوانی و درصد انجام شد. ابتدا با استفاده از نرم‌افزار Spss23 فراوانی ۲۰ کتاب پرخواننده مشخص شد و در مرحله‌ی دوم با استفاده از الگوی خلاقیت پلسک، تحلیل محتوای کتاب‌های داستانی انجام شد.

*جدول ۱. چک لیست تحلیل محتوای پلسک (پلسک، ۱۹۹۶)*

*Table 1. Plsek Content Analysis Checklist (Plsek, 1996)*

| ابعاد Phases | مؤلفه‌ها | تعریف |
|---|---|---|
| **آمادگی** Preparation | ۱- جلب‌توجه | مفاهیمی که کنجکاوی و حساسیت یادگیرنده را نسبت به پدیده یا مشکل ایجاد می‌کند. |
| | ۲- مشاهدهٔ هدفمند | موضوعات و مطالبی که یادگیرنده را مجبور به دقت در مشاهده می‌کند. |
| | ۳- استخراج مفاهیم | پرسش‌ها و موضوعاتی که از یادگیرنده می‌خواهد ایده‌ها را تجزیه‌وتحلیل کند و مفاهیم و عوامل تشکیل‌دهنده‌ی آن‌ها را تشخیص دهد. |
| **تخیل** Imagination | ۱- انعطاف‌پذیری | اظهارات و سؤالاتی که از یادگیرنده، ایده‌های متنوع و گوناگون را در خصوص پدیده یا مشکل درخواست می‌کند. |
| | ۲- بزرگ‌نمایی | از یادگیرنده درخواست می‌کند به پدیده یا مشکل موردنظر چیزی بیفزاید یا آن را قوی‌تر، بلندتر، طولانی‌تر و ... در نظر بگیرد. |
| | ۳- کوچک‌نمایی | مفاهیم درسی، اشارات و سؤالاتی که از یادگیرنده می‌خواهد پدیده یا مشکل موردنظر را کوچک‌تر، کوتاه‌تر، سبک‌تر و ساده‌تر ببیند. |
| | ۴- معکوس‌سازی | موضوعاتی که از یادگیرنده درخواست می‌کند مشکل موردنظر را وارونه در نظر بگیرد. |
| | ۵- جایگزینی | از یادگیرنده می‌خواهد به جای پدیده یا مشکل موردنظر، مواد، فرایند دیگر یا نگرش، عواطف دیگری را متصور شده یا در نظر بگیرد. |
| | ۶- ترکیب | مفاهیم، دلالت‌ها و مواردی که از یادگیرنده درخواست می‌کند به ویژگی‌ها و جزئیات پدیده یا مشکل توجه کند و آن‌ها را توضیح دهد. |
| | ۷- توجه به جزئیات | سؤالات و مفاهیمی که از یادگیرنده درخواست می‌کند به ویژگی‌ها و جزئیات پدیده یا مشکل توجه کند و آن‌ها را توضیح دهد. |
| | ۸- تقویت | پرسش‌هایی که از یادگیرنده می‌خواهد ایده‌ها را شکل‌دهی و متناسب‌سازی کند. |
| **توسعه**Development | ۱- ارزشیابی | پرسش‌ها و مفاهیمی که یادگیرنده را در معرض داوری و انتخاب ایده‌های قابل‌اجرا قرار می‌دهد. |
| **کاربرد** Action | ۱- به‌کارگیری در عمل | انتظارات درون محتوا که به‌صورت درخواست‌هایی که یادگیرنده را به اجرای ایده‌های خلاق پاسخ‌ها و فرضیه‌هایی تازه ترغیب می‌کند. |

## یافته‌های پژوهش

### پرسش اول: پرخواننده‌ترین کتاب‌های داستانی کودکان گروه سنی (ب) کدامند؟

پاسخ‌های دانش‌آموزان گروه سنی "ب" در پاسخ به پرسش اول، نشان داد (جدول ۲)، به ترتیب کتاب‌های سفیدبرفی، سیندرلا، شنگول‌ومنگول و حبّه‌ی انگور، شنل قرمزی، قصّه‌های خوب برای بچه‌های خوب جلد سوم، حسنی شده چه عاقل،

دختر کبریت فروش، زیبای خفته، کدوقلقله‌زن، پری دریایی، خاله‌سوسکه، زندگی‌نامه‌ی امام علی (ع)، جوجه اردک زشت، زندگی‌نامه‌ی حضرت محمد (ص)، قصّه‌های شب مادربزرگ، زندگی‌نامه‌ی امام حسین (ع)، زندگی‌نامه‌ی امام موسی کاظم (ع)، بندانگشتی، آلیس در سرزمین عجایب و زندگی‌نامه‌ی حضرت فاطمه (س)، جزء پرخواننده‌ترین کتاب‌های داستانی این گروه سنی بوده است.

*جدول ۲. فراوانی علاقه‌مندی کودکان گروه سنی ب به کتاب‌های داستانی*

*Table 2. Frequency of interest of children in age group B to most readable story books*

| کتاب Books | فراوانی F | کتاب Books | فراوانی F | کتاب Books | فراوانی F | کتاب Books | فراوانی F |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| سفیدبرفی Snowy White | 277 | حسنی شده چه عاقل Hassani as a wise boy | 81 | خاله‌سوسکه beetle house | 48 | زندگی‌نامه‌ی امام حسین (ع) biography of Imam Hussein | 30 |
| سیندرلا Cinderella | 250 | دختر کبریت فروش girl selling matches | 77 | جوجه اردک زشت an ugly duckling | 48 | زندگی‌نامه‌ی امام موسی کاظم biography of Imam Kazem | 25 |
| شنگول و منگول و حبّه‌ی انگور Shengol-Mangol-Habe Angour | 115 | زیبای خفته a sleeping beauty | 75 | زندگی‌نامه‌ی امام علی biography of Imam Ali | 40 | بند انگشتی human to the size of a fingernail | 25 |
| شنل قرمزی red riding hood | 115 | کدوقلقله‌زن magical pumpkin | 70 | زندگی‌نامه‌ی حضرت محمد biography of The Prophet Muhammad | 33 | آلیس در سرزمین عجایب Alice in the Land of Wonders | 23 |
| قصّه‌های خوب برای بچه‌های خوب good stories for good kids | 87 | پری دریایی marine fairy | 55 | قصّه‌های شب مادربزرگ the stories of grandmother's night | 33 | زندگی‌نامه‌ی حضرت فاطمه biography of Hazrat Fatemeh | 20 |

## پرسش دوم : به چه میزان الگوی خلاقیت پلسک در پرطرفدارترین کتاب‌های گروه سنی (ب) مورد توجه قرار گرفته است؟

بر اساس یافته‌های جدول (۳) مباحث کتاب سفیدبرفی از مجموعه‌ی واحدهای تنظیم‌شده دارای ۲۴ واحد؛ کتاب سیندرلا، ۱۱ واحد؛ کتاب شنگول‌ومنگول و حبّه‌ی انگور، ۱۴ واحد؛ کتاب شنل قرمزی، ۲۲ واحد؛ کتاب قصّه‌های خوب برای بچه‌های خوب، ۳۷۵ واحد؛ کتاب حسنی شده چه عاقل، ۲۹ واحد؛ کتاب دختر کبریت فروش، ۱۴ واحد؛ کتاب زیبای خفته، ۱۹ واحد؛ کتاب کدوقلقله‌زن، ۶ واحد و کتاب پری‌دریایی، ۱۹ واحد از چرخه‌ی خلاقیت را دارا بوده‌اند.

*جدول ۳. فراوانی مؤلفه‌های خلاقیت پلسک در پرطرفدارترین کتاب های مورد علاقه کودکان (ب)*

*Table 3. Frequency of elements of Plsek's creativity model in the most readable story books*

| ابعاد Phases | مؤلفه‌ها components | سفیدبرفی Snowy White | سیندرلا Cinderella | شنگول‌ومنگول و حبّه‌ی انگور Shengol-Mangol-Habe Angour | شنل قرمزی red riding hood | قصّه‌های خوب برای ... good stories for good kids | حسنی شده چه عاقل Hassani as a wise boy | دختر کبریت فروش girl selling matches | زیبای خفته a sleeping beauty | کدو قلقله‌زن magical pumpkin | پری دریایی marine fairy |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| ۱- آمادگی Preparation | جلب‌توجه attracting attention | 5 | 4 | 1 | 5 | 257 | 5 | 3 | 8 | 1 | 7 |
| | مشاهده هدفمند targeted observation | 4 | 1 | 3 | 3 | - | 3 | 2 | 1 | - | 2 |
| | استخراج مفاهیم concept extraction | 3 | - | 1 | 1 | 19 | - | - | 1 | 1 | 1 |

| | | | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | انعطاف‌پذیری flexibility | 2 | 1 | 1 | 21 | 2 | 1 | 1 | 2 | 1 | 1 |
| | بزرگ‌نمایی magnification | 4 | 2 | 1 | 8 | 4 | 2 | 1 | - | 1 | 2 |
| | کوچک نمایی minimization | - | 1 | 1 | 2 | 1 | 1 | 1 | - | - | - |
| **۲- تخیل** Imagination | معکوس سازی inverting | 1 | - | - | 3 | - | - | - | - | - | - |
| | جایگزینی substitution | 2 | 1 | 2 | 14 | 1 | 2 | 1 | 4 | - | 2 |
| | ترکیب composition | - | - | 1 | 7 | 1 | 1 | - | - | 2 | 1 |
| | توجه به جزئیات attention to detail | 1 | 1 | 1 | 14 | 1 | 1 | 1 | 2 | - | 1 |
| | تقویت reinforcement | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - |
| **۳- توسعه** Development | ارزشیابی evaluation | 2 | 1 | 1 | 12 | 1 | 1 | 1 | 6 | 2 | 1 |
| **۴- کاربرد** Action | به‌کارگیری در عمل implementation | - | - | - | 18 | 2 | - | - | 9 | 1 | 1 |
| کل Sum | | 24 | 11 | 14 | 375 | 22 | 14 | 11 | 29 | 19 | 6 |

بر اساس یافته‌های جدول (۴) مباحث کتاب خاله‌سوسکه، ۶ واحد؛ کتاب زندگی‌نامه امام علی(ع)، ۲۹ واحد؛ کتاب جوجه اردک زشت، ۱۲ واحد؛ کتاب زندگی‌نامه حضرت محمد (ص)، ۲۴ واحد؛ کتاب قصّه‌های شب مادربزرگ، ۹۹ واحد؛ کتاب زندگی‌نامه‌ی امام حسین(ع)، ۲۰ واحد؛ کتاب زندگی‌نامه‌ی امام کاظم (ع)، ۱۷ واحد؛ کتاب بندانگشتی، ۱۵ واحد؛ کتاب آلیس در سرزمین عجایب، ۱۶ واحد و زندگی‌نامه‌ی حضرت فاطمه(س)، ۱۰ واحد از چرخه‌ی خلاقیت را دارا بوده‌اند.

*جدول۴. ادامه فراوانی مؤلفه‌های خلاقیت پلسک در پرطرفدارترین کتاب های مورد علاقه کودکان گروه سنی (ب)*

*Table 4. Frequency of elements of Plsek's creativity model in the most readable story books*

| **ابعاد** Phases | **مؤلفه‌ها** components | **خاله سوسکه** beetle house | **امام علی(ع)** Imam Ali | **جوجه اردک** an ugly duckling | **حضرت محمد** Prophet Muhammad | **قصّه‌های مادربزرگ** grandmother's night | **امام حسین(ع)** Imam Hussein | **امام کاظم(ع)** Imam Kazem | **بند انگشتی** finger nail | **آلیس در سرزمین** Alice in Wonders Land | **حضرت فاطمه** Hazrat Fatemeh |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **آمادگی** Preparation | جلب‌توجه attracting attention | 1 | 14 | 1 | 13 | 78 | 7 | 7 | 3 | 9 | 6 |
| | مشاهده هدفمند targeted observation | - | 3 | 2 | 4 | - | 1 | 2 | 1 | 1 | - |
| | استخراج مفاهیم concept extraction | - | 2 | 1 | 1 | 3 | 2 | 3 | 1 | - | - |
| **تخیل** Imagination | انعطاف‌پذیری flexibility | - | 1 | 1 | 2 | 3 | 1 | 1 | 2 | 1 | - |
| | بزرگ‌نمایی magnification | 1 | - | 1 | - | 3 | 1 | - | 1 | 1 | - |
| | کوچک نمایی minimization | - | - | 1 | - | - | - | 1 | - | - | - |

| | | | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | معکوس سازی inverting | - | - | - | - | - | - | - | 1 | - | - |
| | جایگزینی substitution | 1 | 3 | 1 | 2 | 1 | 2 | 1 | 1 | - | 1 |
| | ترکیب composition | - | 2 | 1 | 2 | - | 1 | 1 | 1 | 2 | - |
| | توجه به جزئیات attention to detail | 1 | 2 | 1 | 3 | 3 | - | 1 | - | 1 | 1 |
| | تقویت reinforcement | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - |
| **توسعه** Development | ارزشیابی evaluation | 1 | 1 | 2 | 1 | - | 1 | 1 | 1 | - | - |
| **کاربرد** Action | به‌کارگیری در عمل implementation | 1 | 1 | - | 6 | 1 | 1 | - | 2 | 1 | 2 |
| کل Sum | | 6 | 29 | 12 | 99 | 24 | 20 | 17 | 15 | 16 | 10 |

*جدول۵. نمونه‌هایی از مؤلفه‌های الگوی خلاقیت پلسک در پرطرفدارترین کتاب های مورد علاقه کودکان گروه سنی (ب)*

*Table 5. Examples of elements of the Plsek creativity model in the most readable story books*

| **ابعاد** Phases | **مؤلفه‌ها** components | **سفیدبرفی** Snowy White | **سیندرلا** Cinderella | **شنگول‌ومنگول و حبّه‌ی انگور** Shengol-Mangol-Habe Angour | **شنل قرمزی** red riding hood | **قصّه‌های خوب برای ...** good stories for good kids |
|---|---|---|---|---|---|---|
| **آمادگی** Preparation | جلب‌توجه attracting attention | نامادری | نامادری | گول زدن شنگول‌ومنگول و حبّه‌ی انگور | پیروزی نهایی خوبی بر بدی | حیله‌گری |
| | مشاهده هدفمند targeted observation | ازدواج | ازدواج | نجات شنگول‌ومنگول | توجه به بزرگ شدن گوش‌های مادربزرگ | - |
| | استخراج مفاهیم concept extraction | کشتن | - | نجات شنگول‌ومنگول | پاره کردن شکم گرگ | گول زدن |
| **تخیل** Imagination | انعطاف‌پذیری flexibility | سرگردانی | بی‌مهری نامادری | حیله‌گری | توجه به خورده شدن مادربزرگ | تربیت کردن |
| | بزرگ‌نمایی magnification | جادوگری | بی‌رحمی نامادری | ظرفیت بیش‌ازحد گرگ | حیله‌گری | حیله‌گری روباه |
| | کوچک نمایی minimization | - | ناتوانی در دفاع از خود | فهم حیوانات | فهم انسان‌ها | فهم حیوانات |
| | معکوس سازی inverting | زندگی در کنار حیوانات | - | - | - | اعتماد کردن میمون به روباه |
| | جایگزینی substitution | ازدواج | تنها نبودن در خانه | چاره‌جویی | نجات مادربزرگ | صبر به‌جای ترس |
| | ترکیب composition | - | - | پاره کردن شکم گرگ | پاره کردن شکم گرگ | تصمیم دسته‌جمعی |
| | توجه به جزئیات attention to detail | ویژگی‌های شخصی جادوگر | اذیت نامادری و فرزندانش | قورت دادن شنگول‌ومنگول | خورده شدن مادربزرگ | نداشتن استطاعت مرد در مسیر حج |
| | تقویت reinforcement | - | - | - | - | - |
| **توسعه** Development | ارزشیابی evaluation | کمک کردن | بدرفتاری نامادری و فرزندانش | نجات بعد از خورده شدن | چاره‌جویی | تصمیم‌گیری |
| **کاربرد** Action | به‌کارگیری در عمل implementation | ازدواج | - | - | کمک به دیگران | تشخیص حق از باطل |

*جدول۶. ادامه نمونه‌هایی از مؤلفه‌های الگوی خلاقیت پلسک در پرطرفدارترین کتاب های مورد علاقه کودکان گروه سنی (ب)*

*Table 6. Examples of elements of the Plsek creativity model in the most readable story books*

| **ابعاد** Phases | **مؤلفه‌ها** components | **حسنی شده چه عاقل** Hassani as a wise boy | **دختر کبریت فروش** girl selling matches | **زیبای خفته** a sleeping beauty | **کدو قلقله‌زن** magical pumpkin | **پری دریایی** marine fairy |
|---|---|---|---|---|---|---|
| **آمادگی** Preparation | جلب‌توجه attracting attention | تمیزی | کتک خوردن کودک | ازدواج | قصد خوردن پیرزن | جادوگری |
| | مشاهده هدفمند targeted observation | مسواک زدن | خواب‌وخیال | ازدواج | – | نجات دادن |
| | استخراج مفاهیم concept extraction | – | – | پنهان کردن | نجات یافتن پیرزن | تصمیم‌گیری |
| **تخیل** Imagination | انعطاف‌پذیری flexibility | پاکیزگی | فکرکردن | پیش‌بینی | چاره‌جویی | فهماندن نجات شاهزاده |
| | بزرگ‌نمایی magnification | – | بی‌رحمی انسان‌ها | جادوگری | – | جادوگری |
| | کوچک نمایی minimization | – | دلسوزی انسان‌ها | اعتقاد به جادو | فهم حیوانات | – |
| | معکوس سازی inverting | – | – | – | – | – |
| | جایگزینی substitution | راست‌گویی | گرم کردن | – | حل مشکل | دریافت دوپا |
| | ترکیب composition | – | چگونه گرم شدن | چاره‌جویی | – | جادوگری |
| | توجه به جزئیات attention to detail | نظافت | یخ زدن پاها | – | سختی‌های راه | نداشتن پا |
| | تقویت reinforcement | – | – | – | – | – |
| **توسعه** Development | ارزشیابی evaluation | رعایت قوانین | فکر فروشندگی | پنهان کردن ارمیا | فرار پیرزن | پیشنهاد کشتن شاهزاده |
| **کاربرد** Action | به‌کارگیری در عمل implementation | راست‌گویی | – | ازدواج | فکر کردن به حل مشکل | فدا کردن جان |

*جدول۷. ادامه نمونه‌هایی از مؤلفه‌های الگوی خلاقیت پلسک در پرطرفدارترین کتاب های مورد علاقه کودکان گروه سنی (ب)*

*Table 7. Examples of elements of the Plsek creativity model in the most readable story books*

| **ابعاد** Phases | **مؤلفه‌ها** components | **خاله سوسکه** beetle house | **امام علی(ع)** Imam Ali | **جوجه اردک** an ugly duckling | **حضرت محمد** Prophet Muhammad | **قصّه‌های مادربزرگ** grandmother's night |
|---|---|---|---|---|---|---|
| **آمادگی** Preparation | جلب‌توجه attracting attention | ازدواج | ایثارگری | شلیک گلوله | معراج | جادوگری |
| | مشاهده هدفمند targeted observation | – | متولد شدن | متولد شدن | مهاجرت | – |
| | استخراج مفاهیم concept extraction | – | خوابیدن امام علی (ع) به جای پیامبر(ص) | فرار جوجه اردک | گرفتن دایه | بت‌پرستی |
| **تخیل** Imagination | انعطاف‌پذیری flexibility | – | سکوت کردن | آزار و اذیت | تنهایی | بت‌پرستی |
| | بزرگ‌نمایی magnification | بی‌رحمی انسان‌ها | – | زشتی جوجه اردک | – | صدای مهیب شمشیرها |
| | کوچک نمایی minimization | – | – | بی‌مهری مادر | – | – |
| | معکوس سازی inverting | – | – | – | – | – |
| | جایگزینی substitution | ازدواج | جانشینی | فرار از خانه کشاورز | سرپرستی | صبر و تحمل سختی‌ها |
| | ترکیب composition | – | خوابیدن علی (ع) در بستر پیامبر | فرار از مزرعه | – | بت‌پرستی |
| | توجه به جزئیات attention to detail | سؤال خاله‌سوسکه | امام اولت کیست | آزار و اذیت | – | – |
| | تقویت reinforcement | – | – | – | – | – |
| **توسعه** Development | ارزشیابی evaluation | اهمیت ازدواج | خوابیدن علی (ع) در بستر پیامبر | آزار و اذیت | ایمان به پیامبر | – |
| **کاربرد** Action | به‌کارگیری در عمل implementation | ازدواج | ایثار | – | بیعت کردن | بخشش |

*جدول۸. ادامه نمونه‌هایی از مؤلفه‌های الگوی خلاقیت پلسک در پرطرفدارترین کتاب های مورد علاقه کودکان گروه سنی (ب)*

*Table 8. Examples of elements of the Plsek creativity model in the most readable story books*

| ابعاد Phases | مؤلفه‌ها components | امام حسین(ع) Imam Hussein | امام کاظم(ع) Imam Kazem | بند انگشتی fingernail | آلیس در سرزمین Alice in Wonders Land | حضرت فاطمه Hazrat Fatemeh |
|---|---|---|---|---|---|---|
| **آمادگی** Preparation | جلب‌توجه attracting attention | بیعت گرفتن | تبعید کردن | ازدواج | سقوط کردن | متولد شدن |
| | مشاهده هدفمند targeted observation | تشنگی | شهادت | بندانگشتی | مطالعه کردن | - |
| | استخراج مفاهیم concept extraction | بیعت گرفتن | تربیت | ساختن گهواره | - | - |
| **تخیل** Imagination | انعطاف‌پذیری flexibility | تصمیم برای حفظ حرمت خانه‌ی خدا | اقدامات امام | فکرکردن | تغییر حالت | - |
| | بزرگ‌نمایی magnification | قدرت یزیدیان | - | رابطه انسان و حیوان | جادوگری | - |
| | کوچک نمایی minimization | - | دانش فرزندان ائمه | - | - | - |
| | معکوس سازی inverting | - | - | درخواست ازدواج | - | - |
| | جایگزینی substitution | امامت | فداکردن عمر | فرار | - | ازدواج |
| | ترکیب composition | ترک مکه | دنبال کردن برنامه | ساختن گهواره | تغییر حالت | - |
| | توجه به جزئیات attention to detail | پناهنده شدن | - | بی‌سرپناه بودن | بزرگ شدن | بیعت گرفتن |
| | تقویت reinforcement | - | - | - | - | - |
| **توسعه** Development | ارزشیابی evaluation | آگاهی | تبعید کردن | فکرکردن | - | - |
| **کاربرد** Action | به‌کارگیری در عمل implementation | حفظ حرمت خانه‌ی خدا | - | ازدواج | فرار کردن | ازدواج |

## نتیجه‌گیری و پیشنهادها

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که کتاب‌های سفیدبرفی، سیندرلا، شنگول‌ومنگول و حبّه‌ی انگور، شنل قرمزی، قصّه‌های خوب برای بچه‌های خوب، حسنی شده چه عاقل، دختر کبریت فروش، زیبای خفته، کدوقلقله‌زن، پری دریایی، خاله‌سوسکه، زندگی‌نامه‌ی امام علی (ع)، جوجه اردک زشت، زندگی‌نامه‌ی حضرت محمد (ص)، قصُه‌های شب مادربزرگ، زندگی‌نامه‌ی امام حسین (ع)، زندگی‌نامه‌ی امام موسی کاظم (ع)، بندانگشتی، آلیس در سرزمین عجایب، زندگی‌نامه‌ی حضرت فاطمه (س) پرخواننده‌ترین کتاب‌های داستانی در میان کودکان گروه سنی ب در شهر یزد هستند.

در تبیین این یافته می‌توان اظهار داشت که در سال‌های اخیر نسبت به سال‌های گذشته، در نشر ادبیات کودکان رشد داشته‌ایم. در این میان، برخی ویژگی‌های موضوعات داستانی و همچنین خصوصیات ظاهری کتاب‌های داستانی، بر انتخاب کودکان مؤثر بوده است. از سوی دیگر، کاهش شمارگان کتاب سبب شده تا هم تعداد مخاطبان کاهش یابد و هم ازنظر اقتصادی، ناشران و نویسندگان در شرایط خوبی نباشند. در این راستا، به نظر می‌رسد استفاده از خرد جمعی و هم‌فکری با نهادهای مدنی مربوطه، مانند شورای کتاب کودک، انجمن نویسندگان کودک و نوجوان و امثال این‌ها برای این مسئله تدابیری اندیشیده شود. همچنین به نظر می‌رسد گزینش کتاب‌هایی با مضامین اسلامی در اولویت مطالعه‌ی کودکانمان نیستند و یا نسبت به کتاب‌های تخیلی، کمتر مورد انتخاب مطالعاتی کودکان قرار می‌گیرد. در این میان، تدوین و چاپ داستان‌های اخلاقی، فانتزی، تخیلی، علمی و تاریخی مبتنی بر آموزه‌های اصیل ایرانی-اسلامی می‌تواند راهگشا باشد. البته جای کتاب‌هایی درباره‌ی رایانه، تلفن همراه، اینترنت، فضای مجازی، رباتیک، شگفتی‌های زمین و کهکشان و ... در بین پرخواننده‌ترین کتاب‌ها خالی است.

نتایج جداول مربوط به الگوی خلاقیت پلسک نشان می‌دهد که در میان مؤلفه‌های موجود در این الگو، مؤلفه‌ی جلب‌توجه دارای بالاترین فراوانی و مؤلفه‌ی تقویت دارای کمترین فراوانی می‌باشد. همچنین در میان کتاب‌های داستانی موجود کتاب قصّه‌های خوب برای بچه‌های خوب با ۲۵۷ مورد جلب‌توجه و کتاب قصّه‌های شب مادربزرگ با ۷۸ مورد در بالاترین رتبه نسبت به سایر کتاب‌ها قرار دارند. در این باره می‌توان گفت یکی از دلایل بالا بودن مؤلفه‌ی جلب توجه، افزایش انگیزه و تمایل برای مطالعه‌ی آن کتاب است. در مجموع، کتاب داستان قصّه‌های خوب برای بچه‌های خوب دارای بالاترین فراوانی از مؤلفه‌های الگوی خلاقیت پلسک و کتاب داستان زندگی‌نامه‌ی حضرت فاطمه (س) دارای کمترین فراوانی از مؤلفه‌های موجود در الگوی خلاقیت پلسک است. در تبیین این مسئله می‌توان گفت که کتاب‌های بررسی شده از لحاظ تعداد صفحات کاملاً یکسان نبودند اما تفاوت فاحشی در این مورد بین آن‌ها وجود نداشت به جز کتاب داستان قصّه‌های خوب برای بچه‌های خوب که دارای حجم و تعداد صفحات بالاتری بود و همین مسئله باعث افزایش وجود مؤلفه‌های الگوی خلاقیت پلسک در آن بود.

به عنوان نمونه، از نظر محققان در مطالعه متن کتاب داستان سفیدبرفی، جمله « از قضا یک روز ملکه جلوی آینه‌ی جادویی خود رفت و گفت ای آینه چه کسی در این سرزمین از همه زیباتر است و این بار آینه جواب داد » نشانگر بزرگ‌نمایی است چون جادو را به‌گونه‌ای بزرگ کرده که به وسیله‌ی آن آینه می‌تواند صحبت کند. در مطالعه متن کتاب داستان سیندرلا، جمله « هنوز کودکی بیش نبود که مادرش بر اثر بیماری از دنیا رفت» نشانگر جلب توجه است چون کودک را نسبت به از دنیا رفتن مادر کنجکاو می‌کند. در مطالعه متن کتاب داستان شنگول‌ومنگول و حبّه‌ی انگور ، جمله « گرگ بدجنس و گرسنه شنگول‌ومنگول را پیدا کرد و درسته قورت داد» نشانگر بزرگ‌نمایی است چون گرگ را در نظر کودک بسیار قوی‌تر از واقعیت جلوه داده است. در مطالعه متن کتاب داستان زندگی‌نامه‌ی امام علی (ع)، جمله «آن حضرت در شب هجرت پیامبر به مدینه، ایثارگرانه در بستر پیامبر (ص) خوابید و جان پیامبر را از مرگ نجات داد.» نشانگر استخراج مفاهیم است چون از کودک می‌خواهد که کار حضرت علی (ع) را تجزیه و تحلیل نماید و دلایل آن را تشخیص دهد. بر اساس روند تبیین شده در مثال های فوق الذکر، تحلیل محتوای کیفی ۲۰ کتاب داستان انجام شد که یافته های حاصل در جداول ۵ تا ۸ ارایه شده است.

به طور کلی، تمام کودکان عادی می‌توانند خلاق باشند فقط باید شرایط مناسب فراهم باشد تا خلاقیتشان بروز کند. در بروز خلاقیت عوامل فردی و همچنین عوامل اجتماعی تأثیرگذارند. تفکر واگرای گیلفورد(Guilford divergent thinking) عبارت است از به خاطر آوردن راه‌حل‌های ممکن یا ابداع راه‌حل‌های جدید، که برای شناسایی این تفکر سه شاخص عمده روانی یا سیالی، انعطاف‌پذیری و اصالت را پیشنهاد کرده است (Taghizadeh & Rezaei, 2017). ما در این پژوهش سعی کردیم نشان دهیم در کتاب‌های داستان کودکان گروه سنی "ب" چه مقدار از مؤلفه‌های الگوی خلاقیت پلسک رعایت شده، اگر نویسندگان کتاب‌های کودک به این مؤلفه‌ها توجه کافی مبذول نمایند می‌توانند سبب افزایش خلاقیت در کودکان شوند، همچنین برای پرورش خلاقیت کودکان باید به آن‌ها میدان دهیم تا بر تجربه‌های خود بیفزایند. علاوه بر گستردگی تجربه، تخیل یکی از پایه‌های تفکر خلاق است. در پایان، به کلیه نویسندگان مجلات و کتب کودکان توصیه می شود در شخصیت پردازی، تخیل و قصه پردازی هایشان به چرخه کامل الگوی خلاقیت پلسک توجه نمایند.

## قدردانی

این مقاله حاصل همکاری بین دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی دانشگاه یزد و اداره کل آموزش و پرورش شهر یزد می باشد، لذا، از تمامی کارکنان اداری، مدیران مدارس و دانش آموزان ابتدایی برای مشارکت و همکاری در این پژوهش قدردانی می شود.

## تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافع از سوی نویسندگان گزارش نشده است.

### References


Amin Dehghan, N. & Mehri, P. (2003). Content Analysis of Story Books for Children in Age Group B with a Bibliotheraphy Approach. *Library & Information Science Research*, 6(4), 19-51. [In Persian]

Amini, M. (2018). Content analysis of sixth grade elementary sciences based on Plsek creativity model. *Recent Advances in Psychology, Educational Sciences and Education,*1(7), 18-31. [In Persian]

Aygul Aygun, A, Oya Abaci, B. (2014). Examination of illustrated story books published between the years of 2004-2013 for 4-8 age group children in terms of illustration. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 152, 94 – 99.

Chizari, M. (1992). *Child, book message, Content analysis of books of the Center for the Intellectual Development of Children in the years 1979-1989.* M.A. Dissertation. Tehran University. [In Persian]

Daykin, N.Mc Clean. S & Bunt. L. (2007). Creativity, identity and Healing: *Participant Accounts of music Therapy in Cancer Care, Health,* 11(3),349- 370.

Denkova, J. (2011*).* Environmental education in Macedonian literature for children and juveniles as a way of humanization of children's personality. *Procedia Social and Behavioral Sciences,* 15, 3158–3162.

Farzanfar, J. (2011). *Study of childhood philosophy and the role of stories in cultivating the philosophical spirit of children*. Ph. D. Dissertation. Tarbiat Moalem University. [In Persian]

Fuchs, L. (1984). The hidden message in children's book. Paper presented at the Annual Meeting of the Florida Reading Association (22nd, Jacksonville, FL, October 18-21).

Geranpayeh, B. (2001). Discourse Analysis of Cultural Patterns in Children's Books. *Journal of Children and Adolescent Literature,* 20, 3-18. [In Persian]

Ghasemi, F., Jahani, J. (2010). The effect of teaching creativity to elementary school based on Plsek Model. *Journal of Educational Sciences*, 17(2), 63-82. [In Persian]

Hakimi, M. (2000). *A talk about children's literature*. Tehran, Islamic culture publication. [In Persian]

Hejazi, B. (2007). *Children and Adolescents Literature, Characteristics and Aspects*. Tehran. Women studies publication. [In Persian]

Hessampour, S., Mosleh, M. (2015). Connection between Children, Philosophy and Poetic World in the Contemporary Children Literature. *Thinking and Children*, 5(10), 35-58. [In Persian]

Hussaini Nesar, H. (2000). *The Islamic Revolution in the Mirror of Children and Adolescents' Stories of the Years 1978-1998.* M.A. Dissertation. Tehran, Islamic Azad University, Science and Research Branch. [In Persian]

Iravani, Sh. & Mokhtari, Kh. (2012). The status of philosophical concepts in Iranian children's fiction. *Iranian Children's Literature Studies*, 2(1), 1-31. [In Persian]

Karimi, N. A. (2010). *Content analysis of story books of age group C over the last ten years in the collection of publications of the Center for Intellectual Development in terms of its relationship with life skills.* M.A. Dissertation. Allameh Tabatabae University. [In Persian]

Kaveh, M. & Hedayati, F. (2017). Meta-analysis of the content of the second year high school biology textbook based on Plsek's creativity model. *Educational Innovations*, 61, 91-110. [In Persian]

Khalifeh, A, M. (2005). "*A Content Analysis of the Coretta Scott King Award Winning Picture Books from 1974–2004"*. West Virginia University, Degree EDD.

Khanzadeh, A. (1985). Fostering creativity in children. *Journal of Peyvand* (Iranian Journal of the Parents and Teachers Association), 57, 36-39. [In Persian]

Liu Ying, M. (1995*).* "Content analysis of American children fiction about the Chinese". *The New Review of Children Literature and Librarianship,* 1, 55-70.

Meschian Jorshi, Sh. (2018). Investigating the effect of religious literature on the development of religious insight of children and adolescents. *Children & Adolscent`s Book Review*, 4(16), 133-147. [In Persian]

Mirhossieni, Z., Abazari, Z., Madani, F. (2013). Content analysis of the illustration of children story books: primary school age groups. *Journal of Information Systems and Services*, 2(2), 35-44. [In Persian]

Plsek, P.E. (1996). Models for the creativity process, *Working Paper*; Paul E. Plsek & Associates, Inc.3-13.

Rajabi, S. (2012). A study of the relationship of children and adolescents' interest in literature to their social development. *Journal of School Psychology*, 1(3), 27-48. [In Persian]

Rashtchi, M. (2012). Literary Stories and Their Role in the Improvement of Thinking Ability in Children. *Thinking and Children*, 1(2), 23-37. [In Persian]

Rowshanfekr, K., Rezaei, P., Zare Barmi, M. (2012). The active function of children's literature in the victory of the Egyptian revolution (2012) relying on the story of the children's revolution. *Iranian Journal of Arabic Language and literature,* 25,147-176. [In Persian]

Sanagoo Rad, F. (1975). *Content analysis of children's and adolescents' readings in the collection of publications of the Center for the Intellectual Development of Children and Adolescents.* M.A. Dissertation. Tehran University. [In Persian]

Satari, M. (1998). *A study of social concepts in real stories for adolescents written by Iranian writers in the years 1979-1989.* M.A. Dissertation. Tehran University. [In Persian]

Shahroudy, F. A. (2009). Books are like a cure, developmental bibliotherapy for adolescents. *Children and Adolescents Monthly*, 142, 8-14. [In Persian]

Shao, X. (2018). *The Analysis of the Limitations Which Hinder Inquiry-based Learning and Students' Creativity Development in Chinese Science Education*. Master's Thesis, University of Windsor.

Shavit, Z. (1986). *Poetics of Children Literature*. Athen, University of Georgia Press.

Shokrkon, H., Broomandnasab, M., Najarian, B., Shehni Yeylagh, M. (2003). Examining Simple and Multiple Relationships of Creativity, Achievement Motivation and Self-esteem with Entrepreneurship in Students of Shahid Chamran University. *Journal of Educational Scinces*, 9(2), 1-24. doi: 10.22055/edus.2003.16622 [In Persian]

Taghizadeh, M. E. & Rezaei, A. (2017). *Psychology of Intelligence*. Tehran, Payam Noor Publication. [In Persian]

Viorela Stan, R. (2015). The importance of literature in primary school pupils' development and personal growth. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 180, 454 – 459.

Wadsworth, B. J. (1999). *Develoment Psychology: Cognitive and Emotional Development from Piaget Perspective*. Translated by A. Amin Yazdi and J. Salehi. Mashhad. Ferdowsi University Publication. [In Persian]

Yearbook of Children & Adolescents Literature. (1998). Tehran. Ministry of Culture & Islimic Guidance. [In Persian]

COPYRIGHTS
© 2021, By the authors. Licensee SCU, Ahvaz, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)